

BIBLIJSKI MOTIVI NA FRESKAMA U ĐAKOVAČKOJ KATEDRALI (1)

1. ADAM I EVA

Stvaranje žene (Ludwig Seitz, 1881.)

Čovjek - slika Božja

Prva riječ o čovjeku u Bibliji je: "Reče Bog: Načinimo čovjeka na svoju sliku, sebi slična, da bude gospodar - svoj zemlji..." Bog i čovjek, tema čitave Biblije, tema je i svih zidnih fresaka u katedrali. Već ta prva riječ znači da je Bog na neki način prisutan u čovjeku i, s druge strane, da je čovjek na neki način sličan Bogu, slika Božja. Čovjek što ga je Bog stvorio, svojevrsno je Božje prebivalište. Iz toga slijedi da je prva obitelj što ju je Bog stvorio, a u koju je nekako uključena cijela obitelj ljudskog roda, bila stvorena kao slika Božja, to jest kao biće u kojemu je Bog prisutan.

U čemu se ogleda ta sličnost Boga i čovjeka? Iz konteksta prvih biblijskih stranica razabire se da je čovjek bio Bogu sličan ponajprije po tome što je bio stvoren da vlada nad prirodom, da bude "gospodar - svoj zemlji..." - "Čovjek je bio Bogu sličan nadalje po tome - izlaže Ivan Golub u svojoj knjizi Prijatelj Božji - što je kao singularno-pluralno biće, dakle kao prvi čovjek u kojemu je bila inkorporirana na neki način cijela buduća ljudska obitelj, bio odraz Boga, singularno-pluralnog bića... Bog je dakle stvorio čovjeka da očituje svoju prisutnost u njemu." To možemo reći i drugačije: Bog je čovjeka stvorio i tim ga činom izabrao sebi za

prijatelja. Tako možemo tumačiti izraz da ga je stvorio "na svoju sliku". To prijateljstvo je "prvi savez" Boga i čovjeka, čovjek je znak Boga.

Čovjek - Božje stvorenje

Prva freska, **Stvaranje žene**, stavlja pred nas prizor kako Bog Adamu dovodi Evu. Slikovit je biblijski opis tog događaja: "I reče Jahve, Bog: Nije dobro da čovjek bude sam: načinit ću mu pomoć kao što je on... Tada Jahve, Bog, pusti tvrd san na čovjeka te on zaspa, pa mu izvadi jedno rebro, a mjesto zatvori mesom. Od rebra što ga je uzeo čovjeku napravi Jahve, Bog, ženu pa je dovede čovjeku. Na to čovjek reče: "Gle, evo kosti od mojih kostiju, mesa od mogega mesa! Žena neka se zove, od čovjeka kad je uzeta!"

Čitajući ovo, i sve što Biblija pripovijeda o stvaranju svijeta i čovjeka, trebamo imati na umu što je biblijski pisac htio. On ne donosi znanstveno tumačenje o nastanku čovjeka. Na sebi svojstven način, u posebnim književnim oblicima, posebnim slikama, želi izreći vječnu i objavljenu istinu da su i svijet i čovjek Božja stvorenje: stvorenje vječnog, svemogućeg i osobnog Boga. Taj biblijski opis stvaranja svijeta i čovjeka zapravo je veličanstvena religiozna pjesma, himan o Bogu stvoritelju i osloboditelju.

Slikarevo djelo

Ovaj himan i slikar pokušava izraziti kistom: Adam sjedi u raj, kraj izvora, lagano laktom prslonjen na stijenu, kao upravo od sna probuđen. Pogled divljenja okrenuo je Bogu i Evi. Prva žena koju mu Bog dovodi gleda ga s ljubavlju i čednošću. Pred prvim čovjekom ona stoji u svoj svojoj ljepoti, upravo izašla ispod Božje ruke. Krasna plava kosa spustila joj se preko ramena do bokova, a lijevu ruku drži na grudima. Bog Stvoritelj, prikazan antropomorfno, odiše dostojanstvom i dobrotom. Okružuje ga pratnja blistavih anđela koji s divljenjem prate događaj. Do izvora, koji simbolizira početak života, pred Adamom opažamo rascvjetani mak, znak Adamova sna, a u desnom uglu slike zajedno odmaraju tigar i lavica, simbol rajskog sklada i mira. Slikar, mladi Seitz, posebno je nastojao izraziti produhovljenu ljepotu ljudskog tijela. Slika je naslikana 1881. godine. Već 1884. oštećena je od potresa, a 1933. od požara. Poslije toga je obnovljena.

Mračna promjena i svjetla nada

Izgon iz raja (Alexander-Maximilian Seitz, 1882. / Izidor Molé, 1968.).

Sasvim drugačiji sadržaj iznosi pred nas slika sučelice ovoj: **Izgon iz raja**. Na slici nema više Božjeg lika. Adam i Eva upravo su sišli niz stepenice rajskog vrta. Istjerao ih je plamenim mačem kerub (anđeo), stražar Edenskog vrta. Razlog: grijeh obaju praroditelja. Oko nogu su im škorpioni, znakovi Božje kazne i smrti te gušter, simbol čežnje za (izgubljenim) svjetlom. I priroda je promijenila svoju ćud: iza praroditelja lav je upravo skočio na jelena da ga rastrga i prolije prvu krv na zemlji; a u desnom uglu slike - zmija omotana oko stabla drži u raljama lubanju, znak da je po grijehu zavladao smrt. Adam zdvojnim licem, uhvativši se za čelo, gleda u neizvjesnu daljinu, a o desnicu mu se oslonila Eva, zastiđena osjećajem krivice.

Grijeh, posljedice i obećanje

Čovjekov grijeh prekid je saveza i prijateljstva. Božja prisutnost u čovjeku nije više prisutnost dubokog prijateljstva, već povrijeđenog saveznika koji provodi istragu i izvršuje sankciju za prekinuti vez. Čovjek mora napustiti vrt u kojem je smio tako prisno prijateljevati s Bogom; zakrčen mu je put k drvetu života. Grijeh je, dakle, pogodio čovjeka kao Božju sliku i sličnost čovjeka s Bogom. Nakon grijeha i zbog grijeha čovjek više nije vladalac prirode, nego će se s njom morati rvati i bit će podložan smrti. Posljedice grijeha su poremećaji: ljudska obitelj koja će od njega poteći - u boli će se množiti, u znoju lica osiguravati svoj opstanak. A i sam

grieh koji je potekao od Adama, živjet će u potomstvu. Adam je potomstvu namro narušenu Božju sliku i izobličenu sličnost s Bogom.

Značajno je da Bog nakon čovjekova grijeha daje nadu u popravak nastalog stanja. Naviješta potomka žene ("sjeme"), koji će satrti glavu zmiji što je navela čovjeka na grijeh, a zmija će vrebati njemu petu (Post 3,14-15). Iz toga se nazire da će "sjeme", potomstvo Evino, svladati zmiju-zloduha. Zato s lica praroditelja nije iščezla svaka nada. To je slikar još naglasio stavivši u pozadinu lik "nove Eve", Bogorodice, okružen mandorlom duginih boja, podsjećajući tako i gledaoca na Božje obećanje potomka žene, "sjeme", Spasitelja, koji će zmiji-zloduhu satrti glavu. Pred Marijinim likom sabralo se stado ovaca, od kojih jedna nosi križ oko vrata. Simboliziraju ljudski rod koji je Krist otkupio svojom mukom na križu. Otkrivamo tako da su na slici dva sadržaja: u prvom planu Božja kazna - izgon iz raja, u drugom nagovještaj Božjeg smilovanja i otkupljenja. Izvorno djelo Alexandra-Maximiliana Seitzta na ovom mjestu potpuno je izgorjelo u požaru 1933. godine. Tek 1968. godine ponovo ju je naslikao, prema fotografiji originala, slovenski slikar iz Ljubljane Izidor Molé.

Čovjekovo pozvanje

U Adamu i Evi mi ne susrećemo samo "prve" ljude, nego prave ljude. Adam je naprosto čovjek, oblikovan od zemlje, uzet s ovog planeta. Eva je žena i majka, žena-čovjek. Umjetnici su uvijek iznova nastojali pokazati njihovu ljepotu i sklad, njihovu rajsku nagost, puninu mladenačke snage. To su bića koja zrače plemenitošću, idealnog tijela, posvemašnje harmonije. Adam daje imena drugim bićima, spoznaje bića i stvari, uređuje ih i raspoređuje. U svojoj nutрини Adam i Eva su uravnoteženi, njihova uklopljenost u rajski okoliš prožeta je skladom i mirom. No, stavljeni pred odluku, zakazali su; svojim vlastitim padom namrli su muku i svijetu u kojem su živjeli. Izgubili su prvotnu svetost i nevinost. Željeli su prisvojiti plodove stabla života i spoznanja. Pojagmili su se da sami "uzmu" i "imaju", a ne da "budu obdareni".

U Adamu i Evi susreće čovjek samoga sebe, pozvanoga na velike stvari, ali često nevrijednoga svog pozvanja. Zakazao je i nije se pokazao doraslim poziva. Taj "grešni pad" događa se u svakom čovjeku. Izgon iz raja, gubitak neporočnosti, iskustvo neizvjesnosti i izgubljenosti, sve to postaju mučna iskustva čovjekove egzistencije. Svijet oko sebe doživljava kao neprijateljsko područje, rad kao teški teret. Ali i umjetnost - nakon što je to

prethodno učinila teologija i pobožnost - progovara o "drugom Adamu", Kristu, koji svojom poslušnošću namiruje neposlušnost; i o "drugoj Evi", Mariji, koja je istovremeno slika Crkve, i koja ne donosi i ne pruža plod smrti, nego plod života. A stablo spoznanja dobra i zla pomeće se u križ - stablo života. Izvještaj i umjetničko prikazivanje Adama i Eve podsjeća, ponovimo, na veličinu čovjekova poziva, na potrebu otkupljenja, ali i na mogućnost otkupljenja svijeta i čovjeka.

Antun Jarm